באילת התנהג כרומני

הלב לא יכול להישאר אדיש מול החוגגים ברומניאדה

מופע כליזמרים, הגרלת פרסים אכזרית, בדיחות שוביניסטיות, אבל גם געגועים מרגשים למולדת וזמר אחד שגרם לכולם לבכות. ביקור ברומניאדה באילת

דני בר-און , צילום: אלכס ליבק 09.01.2019 15:08

האתגר הראשון בדרך לסיקור הרומניאדה היה לצלוח את מחסום אשת הפלדה מטימישוארה - ליליאנה מרעי, ראש מחלקת רומניה בחברת התיירות החיפאית ב.ד גרייבר, שמארגנת את הפסטיבל. "אז מי רומני מביניכם, לא הבנתי", היא חקרה ביובש, בסגנון הסקוריטטה, כשהתקשרתי להזמין מקומות. "אשתי", מיהרתי להשיב, ולא ציינתי שהיא רק רבע רומנייה מצד סבתה. לא הזכרתי גם את העיתון ששלח אותי, כי לא רציתי למשוך תשומת לב מיוחדת. "היא עולה חדשה? היא מכירה את האמנים?" היא ניסתה להבין מה הסטייה שלנו. תשובותי הסתומות והחלקיות לא שיכנעו אותה, אבל אחרי שספגה כמה עשרות ביטולים כנראה לא יכלה להרשות לעצמה להיות בררנית. כרטיס האשראי גוהץ, ו-1,975 שקל (לא כולל טיסות לאילת וחזרה) החליפו ידיים. מקומנו ברומניאדה ה-14 הובטח.

הגענו ביום השני של הפסטיבל. זה היה ביום שישי לפני שבוע בבוקר, ואילת היתה שטופת שמש וקדחת קניות. מתברר שהעיר הפכה לדיוטי פרי ענק. את בסטות התירס־על־גחלים והשם שלך על גרגיר אורז בטיילת החליפו אינספור מתחמי מסחר, כמו "אייסמול", שם מתקיימת - לפי הפרסומת על כוס הנייר שקיבלנו כבר בטיסה - "מלחמת מחירים, יותר זול מחו"ל והכי זול בישראל, המון מתחרים והלקוחות מרוויחים". בדרכנו הקצרה ברגל משדה התעופה למלון חלפנו על פני עוד ועוד סניפים נוצצים של רשתות אופטיקה, מחשבים, בגדים ומוצרי תינוקות. מוכרים בפתח החנויות דירבנו אותנו להיכנס. האווירה הקדחתנית מזכירה את ג'יימס ריצ'רדסון - קנה מהר והרבה כי מקיזים לנו כאן את הדם במחיר השכירות.

נאלצנו לסרב וטסנו למלון המלך שלמה, להתארגן בחדר, לתפוס את הפפנאש של הצהריים ומיד אחריו את מופע הכליזמרים. בהיתי בכנר צנום בבגדי עור וכובע בוקרים ובאקורדיוניסט מכריס בחולצת סאטן שחורה וקסקט מרביצים רפרטואר מגוון, מ"צ'ריבים־צ'ריבום" ועד "הכל פתוח עוד לא מאוחר". בהחלטיות רבה עלתה לבמה קשישה אחת בסוודר מפוספס ורקדה לבדה לצד הנגנים. על פני חלפו מגשים גדולים של עוגה, אך חשבתי שזו סתם עוגת שיש סטנדרטית. לא הבנתי שזה הקוזונק, עוגת השמרים הרומנית המיתולוגית. חשבתי שקוזונק זה השם של הופעת הכליזמרים.

החברים הרומנים החדשים שלי סיפרו לי שההופעה שהחמצתי אמש היתה לוהטת יותר, אבל אף אחד לא הלך כי כולם חיכו להגרלת הפרסים, שבה מרכוס פנינה זכתה בכרטיס לרומניאדה 2020, זכייה שעוררה רחש של השתאות וקנאה בקהל. משפחת לייזר זכתה בשובר של 60 דולר לטיול ברומניה. ההגרלה היתה אכזרית - אם נשלף פתק של מישהו שלא נמצא, הוא איבד את הפרס ועברו לפתק הבא.

בחוץ ארבה כרמן טרנובאנו למרואיינים. היא כתבת רומנייה בת גילי, שבאה עם צלם לעשות כתבה על הפסטיבל לערוץ ציבורי שמיועד ליוצאי רומניה ברחבי העולם. ביקשתי להחליף איתה כמה מילים, והיא מצדה ביקשה לצלם את זה. כך יצא שישבנו זו מול זה על שפת הבריכה, אני ריאיינתי אותה והיא אותי, מעין מבוך מראות עיתונאי. היא סיפרה לי שהתרגשה במיוחד לשמוע יוצאי רומניה שרוצים לחזור להתגורר במולדתם ואחר כך התעניינה כמה אני מרוויח.

בערב התחדשה התוכנית האמנותית העיקרית. מיטב האמנים הרומנים הוטסו מהמולדת לפסטיבל, שאליו הגיעו יותר מ-500 אנשים. החידוש של השנה הוא שלצד האמנים מרומניה, שולבו גם בדרנים ישראלים כמו יואל ריפל וטוביה צפיר, שנתן מונולוג קומי־פוליטי ("לאורן חזן מתאים לנהל קזינו בבורגס, כי הוא גם בור וגם גס"), שורה של חיקויים (עם פאה של טראמפ: "אומרים שמאחורי כל גבר מצליח יש שאפה וויד אה כאפה") ותלונות על אשתו, ש"תוקעת לו שלוש־ארבע הופעות ביום".

שבתי לעת לילה לחדרנו. בלובי היכה בנחירי מטהר אוויר עוצמתי, ומטהר אוויר אחר חיכה לי במסדרון המוביל לחדר, שעל קירותיו תלויות תמונות פנורמה ארוכות של הרי אילת. על השולחנות בארוחת ערב שבת ניצבו בקבוקונים של יין קידוש מתוק ומבחיל, וליד הבריכה, שלא הספקתי לטבול בה, המתינה פירמידה של מגבות צחורות מגולגלות. מלון הוא מוצר סינתטי מאוד, אבל אני חייב להודות שהיה בזה שינוי מרענן לצרכן airbnb סדרתי כמוני. לפעמים נחמד להשתרע על סדין מגוהץ ולא להתאמץ להשיג את המפתח של איזו דירה אותנטית ומכונמת.

מנחה זה כמו חזייה

מבין הקהילות האשכנזיות, לקהילה הרומנית בישראל אין תחרות מבחינת הוותק והמגוון של הפסטיבלים. מדי שנה מתקיימים בישראל לא פחות מארבעה פסטיבלי מוזיקה רומניים: בסילבסטר יש פסטיבל של ארגון עולי רומניה בטבריה, במקביל ישנו פסטיבל "מרומניה באהבה" בים המלח, מיד אחריו באה הרומניאדה באילת ובפברואר מתקיים באילת גם "פסטיבל רומניה", הידוע יותר בכינוי "הפסטיבל של ננסי ברנדס", שכולל גם את צביקה הדר, ליא קניג ויעקב בודו. כל פסטיבל כזה עומד בפני עצמו, וכולם מתחרים על תשומת לבו של קהל שהולך ונעלם. לפי נתוני הלמ"ס, חיים כיום בישראל 67 אלף ילידי רומניה, רובם המכריע בני 65 ומעלה וכמעט מחציתם בני 75 ומעלה.

בעוד שבתימניאדה הראשונה עוד הספיק להופיע זוהר ארגוב, גל הפסטיבלים הרומניים קם, ככל שהצלחתי לברר, רק ב-2005 והתעצם בשנים האחרונות. בקבוצת "שורשים רומניים" בפייסבוק יש 32 אלף איש ופעילות שוקקת. באווירת פוליטיקת הזהויות נוצרה יותר לגיטימציה תרבותית לחיבור לשורשים. רומנים כמו ריפל, שהתביישו בעבר ברומניותם ("אמרתי שאני מבוקובינה"), מרגישים כעת בנוח לצאת מהארון.

בין "מרומניה באהבה" לבין הרומניאדה יש מתיחות רבה מהרגע הראשון. בלהה ששון, שעבדה בסוכנות גרייבר בימים ההיסטוריים שבהם הרומניאדה נוסדה, עזבה אחרי כמה שנים לסוכנות אחרת, שם אירגנה את "באהבה" המתחרה. מבחינתה, היא המשיכה לעבוד עם הקהל שלה; מבחינת מנכ"ל גרייבר, עופר אדלר, היא ניסתה למוטט את המותג. גרייבר תבעו אותה, והיא תבעה חזרה. בית המשפט צידד בעמדתה, אבל זה כמובן לא הרגיע את הרוחות והפצעים עדיין פתוחים. כשהזכרתי את השם המפורש "מרומניה באהבה", מרעי השתתקה כדג. אדלר: "האמנים שם לא באותה רמה". ששון ניסתה לשלוט ברגשותיה. "אצלנו הופיע שטפן בניקה, המקבילה הרומנית לאייל גולן או שלמה ארצי", אמרה למוסף "הארץ" בטלפון. "יש מספיק יוצאי רומניה לכולם, אין טעם לבחוש ולעשות מהומות. זה קטנוני, זה לא יפה. מתוך מצוקה נפשית עושים הכל".

שני הצדדים, אגב, כמו מפיק "פסטיבל רומניה" יהודה טריקי (זה שמו), אינם רומנים בכלל לפי מוצאם. מבחינתם זה ביזנס טוב; הטריק של טריקי הוא להפיק פסטיבלי עדות מכל הבא ליד: יש לו טריפוליאדה, טוניסיאדה, יידישיאדה, רוסיאדה ומרוקיאדה. אדלר, לדבריו, ניסה לארגן ייקיאדה, "אבל זה לא התרומם".

בשבת בבוקר, למחרת ההופעה בכיכובו של צפיר ובהנחייתו של ריפל ("מנחה זה כמו חזייה, אפשר להסתדר בלי זה אבל הוא מחזיק את כל העסק שלא ייפול"), חצינו את הכביש לצפות במופע "וואו וגאס שואו". זה מוצר תיירותי עונתי שביים חנוך רוזן. המופע אינו שייך לרומניאדה, אבל רוב מי שהגיע לרומניאדה הלך לצפות בו. קו עלילה היה רזה במיוחד (צעיר שמחפש את הבחורה של חייו בלאס וגאס) אוסף אקלקטי של נאמברים בידוריים מעולמות הקרקס השונים. הנה דוגמה לקישור אופייני: בשלב כלשהו בעלילה, מישהו שואל את הבחור "אתה עדיין מחפש אחרי ה'ביוטי' שלך? לך לדאון טאון, אולי שם תמצא אה ביוטי קווין פרום אה מובי סין". השיר מתחיל ואז נכנס בהליכת ירח חקיין של מייקל ג'קסון, חבוש כובע שחור גדול שמסתיר את חוסר הדמיון.

בין היתר יש גם הולוגרמה של כפיל של אלביס, הולוגרמה של כפילה של מרילין מונרו, קוסם, אקרובטים, פיתום, מופע השלכת קלפים על הקהל, מופע צלליות, מופע גלגליות־הסאדו, והמון המון תחת של בחורות חטובות בבגד גוף חוטיני ונוצות ענקיות. בקיצור כל העסק הוא מה שנקרא "מושקע", במובן הטוב והרע של הביטוי. זה לא בדיוק המלך ליר, אבל חייבים להודות שחלקים גדולים מזה באמת מרשימים. מה אתה רוצה מהם, אמרתי לעצמי, מהורהר, בדרך חזרה למלון. נראה אותך ואת חבריך הצפודים במערכת עושים פירמידה אנושית של יותר משתי קומות בלי לפרוץ דיסק ולרוץ בוכים לדיקור סיני.

אייל גולן הרומני

מהדורת חדשות קלאסית נפתחת בידיעה מדינית או ביטחונית, אחר כך חדשות פנים, פלילים, תאונות דרכים, ובסוף יש "קומיק רליף". גם הכתבה הזאת אולי היתה אמורה להיות משהו קליל לעיתון. היו בהחלט רגעים מצחיקים ברומניאדה – למשל, כשמרעי נתנה תדרוך לקראת החזרה הביתה, אמרה בטעות "אם אתם קמים בבוקר" במקום "כשאתם קמים בבוקר", והקהל השתולל מצחוק – אבל יותר מהכל, זה היה אירוע נוגע ללב.

הלב לא יכול להישאר אדיש מול אנשים זקנים עם הומור עצמי, חלקם הניכר ניצולי שואה, רבים מהם התאלמנו, שאוהבים לרקוד ולשמוח אחרי שעברו קשה כל חייהם. ציפורה קנופף, למשל, בת 85, עלתה ב־64'. העבודה שלה היתה קשה באופן בלתי נתפס – היא היתה אמא אומנה במשך יותר מ־30 שנה: "ברגע נתון, גידלתי עוד חמישה ילדים חוץ מהילדים שלי, בסך הכל 30 ומשהו ילדים". היום היא נהנית לבלות עם חברותיה בקריון.

חברתה צילה קון (73) כבר לא אוכלת פפנאש, "יש לי סוכר", והיא נסעה לאילת וחזרה באוטובוס מקרית ביאליק, אבל היא מרוצה עד הגג מהרומניאדה כי היא אחת שתהיה מבסוטית "איפה שתשים אותה". רוזה צ'ובוטרו, בת 80 חייכנית, מספרת שכשהגיעה לארץ בשנת 1950 הוריה היו "שבורי גוף ונפש", הם התגוררו בבדון וכשבגרה עבדה בטיפול בילדים ובמאפייה. "הסוד לחיים טובים הוא לעבוד ולא להגיד שמגיע לי. עבדתי עד שהתמוטטתי ובעלי גם", היא מספרת. "הוא היה חולה דיאליטי. היה לי קשה מאוד אבל החזקתי אותו בבית והוא נפטר במיטה שלו. הלך באופן מאוד מכובד". מהרומניאדה גם היא מרוצה עד הגג: "מי היה מאמין שאחגוג עד חצות? בבית אני במיטה כבר בשמונה".

הם סיפרו לי על מוראות מלחמת העולם השנייה במשפטים קצרים, בזמן שהם עושים פרצופים חמודים לבתי התינוקת. הם סיפרו על הגרמנים ועל קרובי משפחה שנרצחו, על רכוש שנותר מאחור, על הדלות והמחסור שהיו מנת חלקם כשהגיעו לארץ, על הקושי לרכוש השכלה. חלק ציינו את בני גנץ, יקיר העדה, שמסתמן ככוח הרומני העולה בפוליטיקה הארצית. "העדה הרומנית מעולם לא היתה מחוברת לעטיני השלטון", טען ריפל באוזני, "הם הופלו לא פחות מהמרוקאים". אי אפשר להתעלם גם מהסטיגמה הידועה על הרומנים כגנבים. כיום זה נשמע אנכרוניסטי, אבל רבים מהרומנים הזקנים עדיין נושאים צלקות בגלל הדימוי ההוא. לדברי ריפל, מקורו בתקרית משנות ה־30: משלחת של היישוב היהודי יצאה לקונסטנצה שברומניה, ורומנים מקומיים גנבו לה שם את המזוודות. "זה היה בכל העיתונים, ומה שעשו הרומנים שם דבק ברומנים שכאן".

"כל השנה הם מחכים לאירוע הזה", הוסיף ריפל. גם הבדחן הבלתי נלאה, האיש היחיד בישראל שכותב ספרים שעל כריכתם האחורית כתוב שהם "פיקנטיים" במרכאות ובתוכם מסופר על דודו איז'ו שנחר באוזנו והוא שילם את "תג הנחיר", מרצין. "בשבילם זה התעלות, זה קתרזיס. זה החזרה לשורשים. אתה לא מבין מה זה עושה להם. גם אם לא יהיה כסף, הם יחסכו כל השנה בשביל זה".

בערב האחרון הופיע הדובדבן, הכוכב הרומני פואגו, זמר צעיר ששר בסגנון הישן. יש לו בייבי פייס, שפת גוף של כוכב להקת בנים ושיער מאפיר מסורק הצדה בקפידה. במהלך ההופעה הוא החליף ארבע חליפות. מינון הפאייטים, גם בנעליים, גבר בהדרגה, והקהל היה בעננים.

"כשפואגו שר 'את הבית של אבא ואמא לא מוכרים', כולם בכו". קולה של לאה צ'ובוטרו, הבת של רוזה שהתלוותה אליה לפסטיבל, נחנק פתאום מדמעות כששוחחה איתי בבוקר האחרון של הפסטיבל, רגע לפני שחוזרים הביתה. "אני רק אומרת את המילים האלה וגם אני בוכה. הבית של אבא ואמא זה הרי קודש הקודשים, זה הדבר שלא נוגעים בו. וכאן, כולם עזבו את הבית של אבא ואמא. הם באו לכאן בלי כלום. כשהוא שר להם את זה הם מתפרקים, אבל אחרת הם לא ייתנו לו לרדת מהבמה. זה לא דור שמוותר, זה דור שנלחם. הם חוגגים בכל מחיר. יש לנו הרבה מה ללמוד מהם".

הזיכרון הוא בריה מורכבת, רבת פנים, והרומניאדה היא אירוע שמח אבל גם טעון מאוד מבחינה רגשית. למרות שלא כל הזיכרונות נעימים, האווירה הכללית היתה אופטימית, אופטימיות שבאה עם הרומניות או עם הגיל. גופם של האנשים הנחמדים האלה נחלש אולי, אבל רוחם לא נפלה. הם עמדו נחושים בתור לפפנאש, וגם אם חלקם קיבלו את סופגניית הגבינה שלהם כשהיא צוננת, הם לא התלוננו. איש לא ציטט את "פפנאש חם הוא גן עדן, ופפנאש קר הוא הגיהנום", שזה פתגם רומני ידוע, או שרק דימיינתי ששמעתי את זה מיואל ריפל.

את רוב ההופעה של פואגו, שגם לו הודבק הכינוי "אייל גולן הרומני", לא הבנתי. אבל היה רגע אחד שבו הזדקפו אוזני, כשהוא שר את "דומה קאסה" של ג'יקה פטרסקו, פרנק סינטרה הרומני. זה שיר ילדים שסבתה של אשתי נהגה לשיר לה כשהיתה ילדה. באי הרומניאדה שרו איתו יחד בקול רם ונרגש, וכמה מהזוגות רקדו ואלס לצלילי שיר הגעגועים. "קחי אותי הביתה, חשמלית שלי", קורא השׂר לחשמלית, שהיתה ברומניה באמצע המאה שעברה ובגוש דן רק בקרוב, אולי, "קחי אותי הביתה, למה את מחכה?/ קחי אותי לביתי הצנוע/ עם השער הקטן ומשאבת המים/ הלילה יורד על השכונה/ הרחוב שלנו ריק/ יש מישהי שם בשער/ מחכה לי שאבוא".